

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

УДК 37+39

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14580604>

Роль природи і народознавства у розвитку соціальних та когнітивних навичок дошкільнят

Клевака Леся Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
36011, Україна, м. Полтава, проспект Віталія Грицаєнка, 24,
<https://orcid.org/0000-0001-6924-8221>

Іщенко Володимир Іванович

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
36011, Україна, м. Полтава, проспект Віталія Грицаєнка, 24,
<https://orcid.org/0000-0003-3513-2110>

Гресь Катерина Олексіївна

асистент кафедри психології та педагогіки, Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 36011, Україна, м. Полтава,
проспект Віталія Грицаєнка, 24, <https://orcid.org/0009-0005-9502-3663>

Прийнято: 07.12.2024 | Опубліковано: 29.12.2024

***Анотація.** Розвиток соціальних і когнітивних навичок є запорукою успішної адаптації дитини до суспільства, її майбутнього навчання та професійної діяльності. Наявні методики дошкільної освіти недостатньо враховують потенціал природи та народознавства як потужних інструментів розвитку. Необхідні нові підходи, які б ефективно поєднували ці два аспекти для досягнення оптимальних результатів у розвитку дітей. Метою дослідження є комплексне вивчення впливу природи та народознавства на розвиток дитини віком від 3 до 6 років. У дослідженні були використані теоретичні методи пізнання: аналіз та синтез наукової літератури, системний і порівняльний аналіз, абстрагування й узагальнення. В цьому дослідженні було розроблено теоретичну модель, що описує вплив природи й елементів народознавства на розвиток соціальних і когнітивних навичок у дітей молодшого та старшого дошкільного віку. Поєднання контакту з природою та засвоєння різних складових народознавства посилює їхній позитивний вплив на розвиток дитини, збагачує досвід, формує ціннісні орієнтації, розвиває креативність. Здійснено порівняльний аналіз різних підходів (традиційний, монтесорі, вальдорфський, діяльнісний, екологічно-орієнтований) до виховання та навчання дітей із урахуванням впливу природи та народознавства. Описано педагогічні інструменти, що ефективно поєднують природу та народознавство (проектна діяльність, екскурсії і польові дослідження, народні ігри та забави, творчі розваги, використання народних казок, легенд, переказів). Розроблено дві дидактичні гри для дітей віком 3–5 років та 5–6 років, що включають елементи природи і народознавства. Кожна гра описує мету, матеріали, хід гри, обговорення й очікувані результати. Були розроблені рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти (за категоріями: планування навчального процесу, організація освітнього середовища, взаємодія з дітьми) та батьків щодо*

використання народознавства і природи у навчальному та виховному процесі дітей.

Ключові слова: розвиток дитини, навчання, виховання, етнопедagogіка, теоретична модель, підходи до навчання, педагогічні інструменти.

The role of nature and folklore in the development of social and cognitive skills of preschoolers

Klevaka Lesia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy, National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”, 36011, Ukraine, Poltava, 24 Vitaliya Hrytsaenko Ave., <https://orcid.org/0000-0001-6924-8221>

Ishchenko Volodymyr

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy, National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”, 36011, Ukraine, Poltava, 24 Vitaliya Hrytsaenko Ave., <https://orcid.org/0000-0003-3513-2110>

Hres Kateryna

Assistant of the Department of Psychology and Pedagogy, National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”, 36011, Ukraine, Poltava, 24 Vitaliya Hrytsaenko Ave., <https://orcid.org/0009-0005-9502-3663>

***Abstract.** Developing social and cognitive skills is the key to a child's successful adaptation to society, future education and professional activities. Existing*

preschool education methods do not sufficiently consider the potential of nature and folklore as powerful developmental tools. New approaches are needed to effectively combine these two aspects to achieve optimal results in children's development. The purpose of the study is to comprehensively examine the impact of nature and folklore on the development of children aged 3 to 6 years. The study used theoretical methods of cognition: analysis and synthesis of literature, system analysis, comparative analysis, abstraction and generalisation. This study developed a model from the theoretical point of view of the influence of nature and elements of folklore on the development of social and cognitive skills in children of younger and older preschool age. The combination of contact with nature and the assimilation of various components of folklore enhances their positive impact on child development, enriches the experience, forms value orientations, and develops creativity. A comparative analysis of different approaches (traditional, Montessori, Waldorf, activity-based, ecologically oriented) to the upbringing and education of children with the influence of nature and folklore is carried out. The article describes pedagogical tools combining nature and folklore (project activities, excursions and field studies, folk games and amusements, creative entertainment, folk tales, legends, and traditions). Two didactic games have been developed for children aged 3-5 and 5-6, which include elements of nature and folklore. Each game describes the purpose, materials, gameplay, discussion, and expected results. Recommendations were developed for preschool teachers (by categories: planning the educational process, organising the academic environment, and interacting with children) and parents regarding the use of folklore and nature in children's educational and upbringing process.

Keywords: *child development, education, upbringing, ethnopedagogy, theoretical model, educational approaches, pedagogical tools.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасне суспільство характеризується зростаючою урбанізацією та зменшенням контакту дітей із природою, що негативно впливає на їхній фізичний і психологічний розвиток. Паралельно з цим спостерігається тенденція до збіднення знань дітей про власну національну культуру та традиції. Дошкільний вік є важливим періодом для формування соціальних (комунікація, співпраця, емпатія) та когнітивних (мислення, пам'ять, увага) навичок, що визначають подальший розвиток особистості. Тому постає актуальна проблема дослідження ролі природи та народознавства у розвитку соціальних і когнітивних навичок дошкільнят.

Загальна проблема дослідження тісно пов'язана з науковими завданнями, спрямованими на розширення теоретичних знань, і практичними завданнями, що мають на меті вдосконалення освітнього процесу та підвищення якості життєдіяльності дітей. Науковий зв'язок проявляється у вирішенні наступних завдань, що у межах цієї статті неможливо повністю охопити:

1. Важливо дослідити, як взаємодіють між собою вплив природи й елементів народознавства на розвиток дитини. Чи є синергетичний ефект? Як ці чинники доповнюють один одного?

2. Необхідно визначити, які форми та методи роботи з дітьми є найбільш ефективними для досягнення бажаних результатів. Це включає розробку й експериментальну перевірку різних педагогічних технологій, що поєднують природознавство та народознавство.

3. Варто розробити теоретичну модель, яка пояснює механізми впливу природи та народознавства на формування соціальних і когнітивних навичок у дітей дошкільного віку.

Серед практичних завдань актуальними є:

- 1) розробка методичних рекомендацій для вихователів закладів дошкільної освіти і батьків щодо організації освітнього процесу з урахуванням впливу природи та народознавства;
- 2) створення навчально-методичних матеріалів, які б сприяли розвитку соціальних і когнітивних навичок у дітей;
- 3) вдосконалення програм дошкільної освіти та включення до них елементів, що враховують вплив природи і народознавства;
- 4) підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти, які б навчали їх ефективним методам роботи з дітьми;
- 5) популяризація знань про важливість контакту з природою та засвоєння елементів національної культури для розвитку дитини серед батьків і широкого загалу для підвищення обізнаності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд літератури з теми дослідження демонструє зростаючий інтерес до вивчення впливу природного середовища та національної культури на формування особистості дитини. Однак, комплексне дослідження взаємодії цих двох чинників залишається недостатньо розробленим, хоча окремі напрями вже добре вивчені.

Дослідження в галузі екологічної психології демонструють позитивний вплив контакту з природою на психологічне благополуччя дітей. Перебування на свіжому повітрі, взаємодія з рослинами та тваринами сприяють зниженню стресу, покращенню концентрації уваги, розвитку сенсорної чутливості та емоційного інтелекту [1; 2]. Дослідження С. Донг та Л. Гэн підкреслює важливість «природного дефіциту» та його негативний вплив на здоров'я і розвиток дітей, які обмежені в контактах з природою [3]. Крім того, ігри на природі сприяють розвитку фізичних навичок, координації рухів та загальної фізичної підготовки [4]. Безпосередній контакт із природою стимулює

сенсорний розвиток дитини, розвиваючи тактильну чутливість, слух, зір та нюх [5]. Це, зі свого боку, позитивно впливає на когнітивний розвиток і пізнавальну активність.

Етнопедагогіка вивчає роль народної культури у вихованні та розвитку дитини [6; 7]. Дослідження Г. Вишневської показує, що знайомство з народними традиціями, казками, піснями, іграми та ремеслами сприяє формуванню національної ідентичності, розвитку мови, моральних цінностей і творчих здібностей [8]. Наприклад, народні казки розвивають уяву, логічне мислення й емпатію [9]. Народні ігри сприяють розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, дотримання правил та взаємодія з однолітками [10]. Народні ремесла розвивають дрібну моторику та творчі здібності [11].

Існують окремі дослідження, що показують синергетичний ефект від взаємодії природи та народознавства. Наприклад, проведення народних ігор на природі поєднує в собі переваги обох впливів, сприяючи розвитку як фізичних, так і соціальних, когнітивних навичок. Використання природних матеріалів у народних ремеслах також поєднує контакт з природою та розвиток творчих здібностей [12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загальна проблема дослідження впливу природи й елементів народознавства на формування соціальних та когнітивних навичок у дітей дошкільного віку (3–6 років) полягає у недостатньому вивченні та систематизації знань про взаємозв'язок між безпосереднім контактом із природою, засвоєнням елементів національної культури та розвитком ключових навичок дитини. Існують поодинокі дослідження зарубіжних науковців, що розглядають вплив природи на розвиток дитини або вплив народознавства на її виховання, але комплексного підходу, який би враховував вплив цих двох чинників на

формування соціальних і когнітивних навичок у дошкільнят, не було знайдено в існуючих дослідженнях.

Авторський внесок у розвиток обраної теми полягає у розробці інтегрованої моделі формування соціальних і когнітивних навичок у дітей дошкільного віку (3–6 років) через поєднання безпосереднього контакту з природою та залучення елементів національної культури та традицій. Дослідження виявляє синергетичний ефект такого поєднання, що перевищує вплив кожного з чинників окремо. Наукова новизна полягає у тому, що розроблено авторські дидактичні ігри для дітей дошкільного віку, які одночасно поєднують природу та народознавство під час формування соціальних і когнітивних навичок.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета – дослідити вплив природи й елементів народознавства на формування соціальних і когнітивних навичок у дітей дошкільного віку (3–6 років). Завдання дослідження: 1) розробити теоретичну модель, що розкриває взаємозв'язки між різними складовими системи та механізми впливу природи й елементів народознавства на формування соціальних і когнітивних навичок у дітей дошкільного віку; 2) порівняти різні підходи до виховання та навчання дітей із урахуванням впливу природи і народознавства; 3) визначити педагогічні інструменти, що ефективно поєднують природу та народознавство; 4) розробити дві дидактичні гри для дітей молодшого (3–5 років) та старшого (5–6 років) дошкільного віку з використанням елементів природи та народознавства, що впливають на розвиток соціальних і когнітивних навичок; 5) розробити рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти та батьків щодо використання природи й елементів народознавства у вихованні та навчанні дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Досліджуване явище розглядається як складна система взаємопов'язаних елементів (природа, народознавство, соціальні та когнітивні навички). Мета – виявити взаємозв'язки між цими елементами, визначити ключові чинники та механізми впливу. Для цього було розроблено теоретичну модель (рис. 1.), що включає усі згадані вище складові. У цій моделі кожен компонент впливає на інші, створюючи синергетичний ефект.

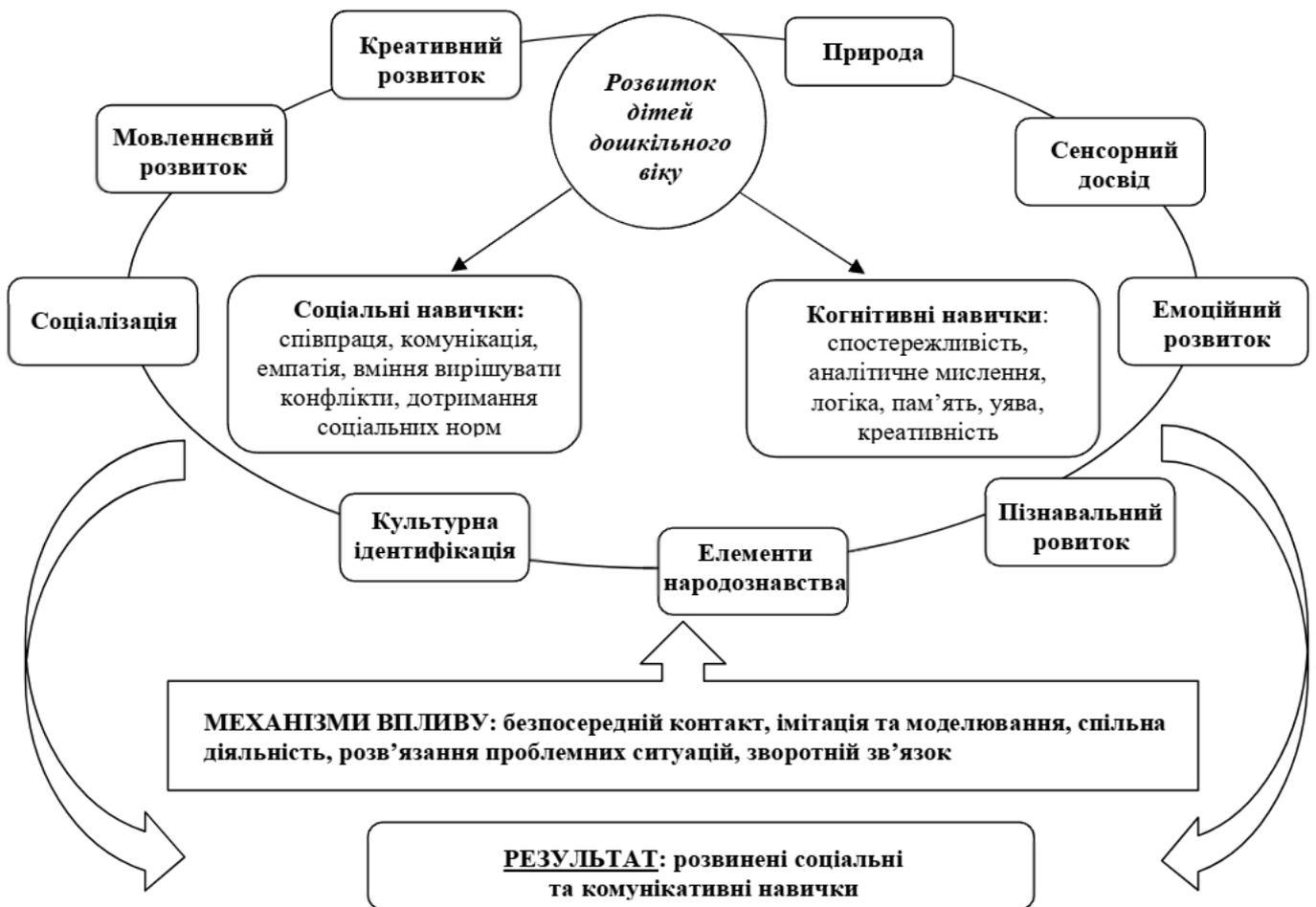

Рис. 1. Теоретична модель взаємозв'язку природи, народознавства та розвитку соціальних і когнітивних навичок у дошкільнят

Джерело: власна розробка авторів.

Центральний елемент запропонованої моделі – формування соціальних та когнітивних навичок у дітей дошкільного віку. *Вхідними складовими моделі є:*

1. Природа: включає безпосередній контакт із природним середовищем (рослини, тварини, природні явища), спостереження за ними, дослідження й експерименти з природними матеріалами. Вплив природи на розвиток дитини відбувається через:

- сенсорний досвід: розвиток відчуттів, перцепції, моторики;
- емоційний розвиток: формування позитивного ставлення до природи, розвиток емпатії до живих істот;
- пізнавальний розвиток: розвиток спостережливості, дослідницьких навичок, розуміння природних процесів.

2. Елементи народознавства: включають знайомство з народними традиціями, звичаями, іграми, казками, піснями, ремеслами, пов'язаними з природою. Вплив народознавства на розвиток дитини відбувається через:

- культурну ідентифікацію: формування почуття приналежності до своєї культури та народу;
- соціалізацію: ознайомлення з соціальними нормами та правилами поведінки;
- мовленнєвий розвиток: збагачення словникового запасу, розвиток комунікативних навичок;
- креативний розвиток: стимулювання уяви і творчості через народні ігри й ремесла.

Механізмами впливу є:

1. Безпосередній контакт: пряма взаємодія з природою й участь у народних традиціях стимулює розвиток сенсорних, емоційних і когнітивних навичок.
2. Імітація та моделювання: спостереження за поведінкою дорослих під час роботи з природою й участі в народних традиціях сприяє розвитку соціальних навичок.
3. Спільна діяльність: спільні ігри, екскурсії, практичні заняття сприяють розвитку співпраці та комунікативних навичок.
4. Розв'язання проблемних ситуацій: дослідження природи й участь у народних іграх вимагають від дитини розв'язання проблемних ситуацій, що сприяє розвитку когнітивних навичок.
5. Зворотній зв'язок: позитивна оцінка дорослих і взаємодія з однолітками під час спільних занять сприяє формуванню позитивної самооцінки та мотивації до навчання.

Вихідними складовими моделі є:

1. Розвинені соціальні навички: діти вміють співпрацювати, комунікувати, вирішувати конфлікти, дотримуватися соціальних норм.
2. Розвинені когнітивні навички: діти мають розвинену спостережливість, аналітичне мислення, логіку, пам'ять, уяву, креативність.

Таким чином, розроблена модель демонструє взаємозалежність між природою, народознавством і розвитком соціальних та когнітивних навичок. Вплив природи та народознавства на розвиток дитини є взаємопов'язаним. Ефективність впливу залежить від якості організації освітнього процесу та врахування індивідуальних особливостей дітей. Ця модель є теоретичною основою для розробки ефективних програм дошкільної освіти, що поєднують вивчення природи та народознавства для гармонійного розвитку дітей. Вона потребує подальшого емпіричного дослідження для перевірки й уточнення.

З метою виявлення переваг і недоліків різних методик, визначення оптимальних стратегій та форм роботи з дітьми було здійснено порівняння різних підходів до виховання та навчання дітей з урахуванням впливу природи і народознавства (табл. 1).

Таблиця 1. Порівняння різних підходів до виховання та навчання дітей віком від 3 до 6 років з урахуванням впливу природи та елементів народознавства

Підхід	Фокус	Методи	Вплив природи	Вплив народознавства
Традиційний	Засвоєння знань	Лекції, пояснення, заучування, виконання завдань за шаблоном. Мало місця для самостійної діяльності та дослідження	Мінімальний	Мінімальний
Монтессорі	Самостійна діяльність, розвиток саморегуляції і незалежності	Самостійна робота, дидактичні матеріали, індивідуальний підхід	Середній	Середній
Вальдорфський	Творчість, уява, емоційний інтелект	Ігри, творчість, казки	Дуже значний	Дуже значний
Діяльнісний	Навчання через діяльність	Проекти, експерименти, спостереження, групова робота	Високий	Високий
Екологічно-орієнтований	Екологічна свідомість	Експерсії, дослідження, догляд за рослинами та тваринами, використання екологічно чистих матеріалів	Високий	Середній

Джерело: власна розробка авторів.

У традиційному підході засвоєння знань і формування навичок відбувається переважно в закритому приміщенні, з мінімальним контактом із природою. Народознавство може бути наявним у вигляді окремих занять (розповіді казок, співи пісень), але не інтегроване в повсякденне життя. Мінімальний вплив природи та народознавства може призвести до дефіциту сенсорного досвіду й обмеженого розуміння національної культури.

Згідно підходу монтесорі природа та народознавство можуть бути інтегровані через спеціально підібрані матеріали й ігри. А вплив природи та народознавства може бути значним, якщо матеріали й ігри ретельно підібрані, враховуючи природні елементи та складові національної культури. Наприклад, використання природних матеріалів для творчості або ігри з елементами народних традицій.

У вальдорфському підході природа та народознавство є невід'ємною частиною навчального процесу.

У діяльнісному підході вплив природи та народознавства високий, якщо діяльність дітей організована у такий спосіб, щоб була можливість використовувати природні матеріали й елементи національної культури.

В екологічно-орієнтованому підході природа є головним джерелом навчання, а народознавство допомагає зрозуміти традиційні способи взаємодії з природою.

Вибір оптимального підходу залежить від цілей, завдань, ресурсів, індивідуальних особливостей дітей і стилів навчання, оскільки у науковому полі існують протилежні точки зору. Як зазначено у роботі Дж. Прінс та ін. навчання має бути чітко структурованим, з планом, завданнями й оцінюванням. Використання природи та народознавства має бути інтегрованим у навчальну програму, з чітко визначеними цілями та результатами, а наголос робиться на систематичному вивченні і засвоєнні

знань [13]. А у статті П. Рейчел, Т. Стерн та Б. Емі акцентується, що навчання має бути більш вільним і дослідницьким. Діти мають самостійно досліджувати природу та народні традиції, керуючись власною цікавістю. Наголос робиться на спонтанній грі, експериментуванні та самовираженні. Оцінювання має бути мінімальним або зовсім відсутнім [14].

Щоб залучити учнів з різними стилями навчання під час вивчення природи та народознавства, необхідно використовувати різноманітні методи, що враховують візуальний, аудіальний і кінестетичний типи сприйняття. Ось деякі додаткові методи, які можна додати до вже перерахованих у таблиці 1.

1. Для візуальних учнів:

- презентації з яскравими зображеннями: використання фотографій, ілюстрацій, відеороликів високої якості, інтерактивних мап і схем. Наприклад, презентація про різноманітність рослинності регіону з детальними фотографіями кожної рослини та її використанням у народних традиціях;
- картки пам'яті (mind maps): візуалізація зв'язків між різними поняттями та фактами. Наприклад, картка пам'яті, що відображає взаємозв'язок між народними ремеслами та використанням природних матеріалів;
- кольорові схеми та графіки: візуальне представлення статистичних даних, наприклад, про поширення певних видів рослин або тварин у регіоні;
- робота з картинами й ілюстраціями: аналіз картин відомих художників, що зображують природу та народне життя.

2. Для аудіальних учнів:

- аудіозаписи: звуки природи, народні пісні та мелодії, інтерв'ю з місцевими жителями про традиції і природу;

- обговорення в групах і парах: створення ситуацій для обміну думками й ідеями;
- читання вголос: читання уривків із літератури, що описують природу та народні звичаї;
- аудіо-гід для екскурсій: запис аудіо-оповідання про цікаві місця та їх історію.

3. Для кінестетичних учнів:

- практичні заняття: виготовлення виробів із природних матеріалів, посадка рослин, експерименти з ґрунтом і водою;
- рольові ігри: відтворення сцен із народного життя, пов'язаних із природою;
- рухливі ігри на природі: ігри, що включають рух і взаємодію з навколишнім середовищем;
- тактильні матеріали: використання різних текстур і матеріалів для вивчення природи (наприклад, шорсткої кори дерева, гладкого каміння).
- будівництво моделей: створення моделей екосистем або традиційних будівель.

4. Універсальні методи для залучення всіх типів учнів:

- ігрові методи: квести, вікторини, кросворди, ребуси, пов'язані з природою та народознавством;
- інтерактивні вправи: використання інтерактивних дошок, онлайн-ресурсів і програм;
- диференційоване навчання: забезпечення різного рівня складності завдань для учнів із різним рівнем підготовки;
- співпраця: робота в групах, де учні з різними стилями навчання можуть доповнювати один одного;

○ зворотній зв'язок: регулярне отримання зворотного зв'язку від учнів для коригування навчального процесу.

Застосування цих методів дозволить створити більш інклюзивне й ефективне навчальне середовище, де кожен учень зможе максимально розкрити свій потенціал. Ключовим завданням педагогічного працівника є гнучкість та адаптація до потреб конкретних учнів.

Поєднання вивчення природи та народознавства – потужний інструмент для формування цілісного світогляду дошкільнят, розвитку їхньої любові до рідного краю й усвідомлення взаємозв'язку людини та довкілля. Ефективність такого підходу залежить від правильного вибору педагогічних інструментів та методів, що враховують їх вікові особливості – ігрову діяльність [15, с. 1007], сенсорний досвід та емоційну залученість. Розглянемо приклади педагогічних інструментів.

1. Ігрові методи:

Народні ігри з елементами природи: «Збери гриби», «Знайди квітку такого кольору», «Побудуй хатинку з гілок», «Перегони з шишками». Ці ігри розвивають фізичні навички, координацію, вміння працювати в команді, дотримуватися правил.

Рольові ігри: «Лікарські рослини», «Збирачі ягід», «Народні майстри». Рольові ігри розвивають уяву, мовлення, соціальну взаємодію, розуміння професій і соціальних ролей.

Дидактичні ігри: «Лото з квітами», «Пазли з тваринами», «Доміно з народними орнаментами». Ці ігри розвивають пам'ять, увагу, логічне мислення, розширюють словниковий запас [16, с. 671].

Сенсорні ігри: «Вгадай на дотик», «Сортування листя за кольором і формою», «Виготовлення аплікацій із природних матеріалів». Такі ігри

розвивають сенсорну сприйнятливість, дрібну моторику, розвивають тактильні відчуття.

2. Методи спостереження та дослідження:

Спостереження за природою: спостереження за птахами, комахами, рослинами під час прогулянок. Завдання: назвати, описати, порівняти, замалювати. Такі активності розвивають спостережливість, увагу та мовлення.

Експерименти з природними матеріалами: дослідження властивостей води, піску, глини, вирощування рослин з насіння тощо. Це розвиває дослідницькі навички, логічне мислення та причинно-наслідкові зв'язки.

Збір природних матеріалів: збір листя, шишок, камінців для гербаріїв, композицій і виробів розвиває дрібну моторику, терпіння й увагу до деталей.

3. Методи творчості та художньої діяльності:

Малювання та ліплення: зображення рослин, тварин, пейзажів і народних орнаментів розвиває творчі здібності, уяву й естетичний смак.

Аплікації з природних матеріалів: виготовлення аплікацій з листя, квітів і насіння розвиває дрібну моторику, композиційні навички та творчість.

Створення народних ляльок: виготовлення ляльок із природних матеріалів, одягання їх у народний одяг розвиває дрібну моторику, уяву та ознайомлює із народними традиціями.

Співи народних пісень: співи пісень про природу, тварини та рослини розвиває музичний слух, мовлення і пам'ять.

4. Методи розповіді та читання:

Читання народних казок та оповідань: читання казок, що містять образи природи та народні мотиви розвиває уяву, мовлення, моральні якості.

Розповіді про народні традиції та звичаї: розповіді про свята, обряди, та ремесла, які пов'язані з природою, розвивають знання про культуру і формують повагу до традицій.

Застосування цих інструментів і методів дозволить ефективно поєднати природознавство та народознавство, сприяючи гармонійному розвитку соціальних і когнітивних навичок дітей дошкільного віку.

Розглянемо приклади дидактичних ігор для дітей дошкільного віку, що розроблені автором цієї статті.

Дидактична гра «Віночок весни» (3–5 років).

Мета: розвиток мовлення, мислення, уяви, дрібної моторики, знайомство з весняними квітами та народними традиціями.

Матеріали: картки з зображенням весняних квітів (пролісок, тюльпан, нарцис тощо). Кількість карток залежить від кількості дітей. Бажано, щоб квіти були зображені реалістично; картки з зображенням елементів народного одягу (стрічки, намисто тощо); велике картонне коло (основа для віночка); клей або двосторонній скотч; олівці, фарби, пластилін (за бажанням).

Хід гри:

1. Знайомство з квітами: педагог показує картки з квітами та називає їх. Можна розповісти короткі цікаві факти про кожен квітку. Діти повторюють назви квітів. Можна використати вірші або загадки про весняні квіти.

2. Створення віночка: педагог пропонує дітям створити весняний віночок з квітів. Діти по черзі обирають картку з квіткою та приклеюють її на картонне коло. Під час приклеювання квітів педагог може задавати питання: «Яка це квітка?», «Якого вона кольору?», «Де росте ця квітка?».

3. Доповнення віночка елементами народного одягу: педагог показує картки з елементами народного одягу та розповідає про їх значення. Діти обирають картки з елементами одягу та приклеюють їх на віночок. Можна обговорити, як виглядає весняний віночок із квітами й елементами народного одягу.

Творче завдання (за бажанням): діти можуть доповнити віночок своїми малюнками, аплікаціями або ліпленням з пластиліну.

Варіанти гри: можна використовувати не тільки весняні квіти, а й інші рослини та квіти, або додати до гри елементи інших народних традицій (наприклад, веснянки чи обряди). Також можна використовувати справжні квіти (за умови їх безпеки).

Очікувані результати: розширення знань про весняні квіти та народні традиції; розвиток мовлення і словникового запасу; розвиток дрібної моторики та координації рухів; розвиток уяви і творчих здібностей; формування естетичного смаку; розвиток комунікативних навичок.

Дидактична гра «Шлях до лісової хатки» (5–6 років).

Мета: закріпити знання дітей про лісові рослини та тварин рідного краю, розвинути логічне мислення, уяву, мовлення, ознайомити з елементами народної архітектури.

Матеріали: ігрове поле – великий аркуш паперу або картон, на якому зображено шлях до лісової хатки (стежка, ліс, річка, міст тощо). Шлях розбивається на кілька етапів. Необхідні картки з зображенням лісових рослин (ялина, сосна, береза, гриби, ягоди) та тварин (вовк, заєць, ведмідь, лисиця, білка), на кожній з них наводиться короткий опис або загадка про зображений об'єкт. Також потрібне наступне: картки з завданнями (загадки, ребуси, запитання про ліс та його мешканців); фішки для кожного гравця; модель лісової хатки (можна зробити з картону або використовувати готову іграшку); елементи народного декору для хатки (вирізані з паперу квіти, пташки, геометричні візерунки тощо).

Хід гри: знайомство з ігровим полем (педагог показує ігрове поле та розповідає про шлях до лісової хатки. Обговорюються труднощі, які можуть трапитись на шляху. Діти по черзі кидають кубик (або використовують інший

спосіб визначення ходу) та рухаються по ігровому полю. На кожному етапі шляху дитина бере картку із завданням. Завдання можуть бути різними: розпізнавання рослин та тварин, відгадування загадок, відповіді на запитання, складання речень. Коли дитина досягає лісової хатки, вона отримує завдання прикрасити її елементами народного декору (це може бути і колективна робота). Після гри діти обговорюють свої враження, що нового вони дізналися про ліс та його мешканців, про народні традиції.

Варіанти гри: можна змінювати завдання на кожному етапі шляху, додати до гри елементи змагання (перший, хто досягне хатки), а також використовувати аудіозаписи звуків лісу.

Очікувані результати: закріплення знань про лісові рослини та тварин; розвиток логічного мислення та уваги; розвиток мовлення та комунікативних навичок; знайомство з елементами народної архітектури і декору; розвиток співпраці та взаємодопомоги.

Завдяки спільним зусиллям педагогів і батьків можна створити сприятливе середовище для розвитку дітей, що поєднує в собі любов до природи та повагу до народних традицій. Для цього були розроблені рекомендації для педагогів дошкільних навчальних закладів.

Планування навчального процесу. Плануйте заняття, що інтегрують природознавство та народознавство. Наприклад, вивчення рослинності рідного краю можна поєднати з народними піснями та віршами про квіти, дерева, ягоди.

Обирайте теми, що пов'язані з природою та народними традиціями вашого регіону. Це дозволить глибше зануритися в тему та створити цілісну картину.

Використовуйте різні методи навчання: спостереження, експерименти, ігри, творчі завдання, читання літератури чи екскурсії. Враховуйте різні стилі навчання дітей.

Поєднуйте навчальний матеріал з реальним життям дітей. Наприклад, вивчення птахів можна поєднати з спостереженням за птахами на прогулянці.

Забезпечте доступність навчальних матеріалів, враховуючи вікові особливості дітей.

Організація освітнього середовища. Створіть у групі природний куточок із живими рослинами, акваріумом і матеріалами для досліджень.

Створіть етнографічний куточок з елементами народної культури (вишивки, іграшки, посуд, інструменти).

Залучайте дітей до виготовлення виробів із природних матеріалів (листя, шишки, камінці).

Організуйте екскурсії до парків, лісів, музеїв народної архітектури, етнографічних музеїв.

Взаємодія з дітьми. Заохочуйте дітей до спостереження за природою й аналізу своїх спостережень.

Задавайте дітям запитання, що стимулюють їхнє мислення та уяву.

Підтримуйте ініціативу дітей та їхню самостійність у дослідженні природи та народних традицій.

Заохочуйте дітей до співпраці та взаємодопомоги під час виконання завдань.

Рекомендації для батьків. Проводьте спільні прогулянки на природі, розповідайте дітям про рослини, тварин, природні явища.

Залучайте дітей до народних традицій: свята, ігри, ремесла.

Читайте дітям народні казки, вірші, оповідання про природу.

Спілкуйтеся з дітьми про природу та народні традиції, відповідайте на їхні запитання.

Проводьте прості експерименти з водою, ґрунтом і рослинами.

Залучайте дітей до виготовлення виробів із природних матеріалів.

Створіть сімейні традиції, пов'язані з природою та народними святами.

Висновки. Дослідження підтвердило існування синергетичного ефекту між контактом з природою та засвоєнням елементів народознавства у формуванні соціальних і когнітивних навичок дошкільнят. Модель взаємодії демонструє, як сенсорний досвід від природи та знання національної культури взаємодоповнюють один одного, сприяючи розвитку комунікації, співпраці, емпатії, творчого мислення, уяви та пам'яті. Контакт з природою стимулює сенсорний розвиток і фізичну активність, тоді як народознавство збагачує мовлення, формує моральні цінності та національну ідентичність.

Аналіз показав різноманіття підходів до навчання та виховання дошкільнят, що враховують вплив природи та народознавства. Ефективними є ті підходи, які поєднують безпосередній контакт з природою з цілеспрямованим засвоєнням елементів національної культури.

Дослідження виявило ефективність таких педагогічних інструментів, як: тематичні заняття на природі, екскурсії до музеїв та етнографічних комплексів, створення куточків природи в групах, використання природних матеріалів у творчій діяльності, проведення народних ігор і свят, розповіді народних казок та легенд, залучення до народних ремесел. Ці інструменти сприяють засвоєнню знань, розвитку навичок і формуванню ціннісних орієнтацій.

Розроблені дидактичні ігри, що поєднують елементи природи та народознавства, сприяють розвитку соціальних і когнітивних навичок

дошкільнят. Ігри стимулюють комунікацію, співпрацю, розвивають уяву, логічне мислення та пам'ять.

Для ефективного розвитку дошкільнят рекомендується забезпечити регулярний контакт з природою, організувати різноманітні ігри й активності на свіжому повітрі, залучати дітей до народних традицій, використовувати елементи народознавства у навчальному процесі. Важливо створити сприятливе середовище, яке б стимулювало пізнавальну активність, творчість та соціальну взаємодію. Вихователі мають враховувати вікові особливості дітей і використовувати різноманітні методи та форми роботи.

Перспективним напрямом подальшого дослідження є розробка й адаптація інтегрованих програм дошкільної освіти, які б ефективно поєднували елементи природи та народознавства для дітей з особливими потребами, враховуючи їхні індивідуальні особливості та можливості.

Список використаних джерел:

1. Liu J., Green R. J. The effect of exposure to nature on children's psychological well-being : A systematic review of the literature. *Urban Forestry & Urban Greening*. 2023. Vol. 81. Article 127846. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2023.127846> (дата звернення: 05.12.24).
2. Effect of nature on the mental health and well-being of children and adolescents : Meta-review / T. Lomax et al. *British Journal of Psychiatry*. 2024. Vol. 225, No. 3. P. 401–409. URL: <https://doi.org/10.1192/bjp.2024.109> (дата звернення: 05.12.24).
3. Dong X., Geng L. Nature deficit and mental health among adolescents : A perspectives of conservation of resources theory. *Journal of Environmental Psychology*. 2023. Vol. 87. Article 101995. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2023.101995> (дата звернення: 05.12.24).

4. Залізняк А. Рухлива гра як засіб формування фізичних якостей у дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2023. № 1 (9). С. 65–71. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(9\).2023.279338](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(9).2023.279338) (дата звернення: 05.12.24).
5. Sensory integration – incorporate nature into child’s sensory integration therapy for sensory processing input : A case study in SRK Bukit Payung, Terengganu / N. I. Othmani et al. *5th International Conference on Tropical Resources and Sustainable Sciences*. 2023. Article 03004. URL: <https://doi.org/10.1051/bioconf/20237303004> (дата звернення: 05.12.24).
6. Egamberdievich A. M. The role of ethnopedagogical values in the formation of national pride sense in students. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*. 2020. Vol. 8, No. 4. P. 115–118. URL: <https://shorturl.at/H2s1A> (дата звернення: 05.12.24).
7. Ethno-pedagogical conditions for forming a healthy lifestyle in the educational process of younger schoolchildren / M. A. Kusainova et al. *Retos*. 2021. No. 39. P. 488–493. URL: <https://rep.ksu.kz//handle/data/12420> (дата звернення: 05.12.24).
8. Вишневська Г. П. Практичний досвід реалізації етнокультурного компоненту в позакласній роботі. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 4. С. 119–125. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4\(211\)-119-125](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4(211)-119-125) (дата звернення: 05.12.24).
9. The impact of folklore-based storytelling on empathy behavior in kindergarten children / S. A. C. Putri et al. *International Journal of Islamic Educational Psychology*. 2024. No. 5 (1). P. 142–160. URL: <https://doi.org/10.18196/ijiep.v5i1.22589> (дата звернення: 05.12.24).
10. Карпенко О. Г., Юрченко Т. Є. Народні ігри як засіб формування мистецько-творчої компетентності у дітей дошкільного віку на музичних

заняттях. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024. № 3 (60). С. 54–59. URL: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.311589> (дата звернення: 05.12.24).

11. Mayar F. Developing children’s creativity through the art of crafts. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2022. Vol. 668. P. 30–33. URL: <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220602.007> (дата звернення: 05.12.24).

12. Temiz Z., Karaarslan Semiz G. Combining art activities and nature in pre-school education. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*. 2018. Vol. 2, No. 3. Article 556. URL: <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967201823103> (дата звернення: 05.12.24).

13. Nature play in early childhood education: A systematic review and meta ethnography of qualitative research / J. Prins et al. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. Article 995164. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.995164> (дата звернення: 05.12.24).

14. Rachel P., Stjerne T. B., Amy B. Learning through play at school – a framework for policy and practice. *Frontiers in Education*. 2022. Vol. 7. URL: <https://doi.org/10.3389/feduc.2022.751801> (дата звернення: 05.12.24).

15. Барсуковська Г. П., Клевака Л. П., Юлдашева С. В. Сучасні тенденції у дошкільній освіті: глобальний огляд та практична реалізація. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка»*. 2024. № 5 (33). С. 999–1011. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5\(33\)-999-1011](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5(33)-999-1011) (дата звернення: 05.12.24).

16. Барсуковська Г. П., Клевака Л. П., Кирста Н. Р. Мультиmodalні підходи в освітніх програмах для дошкільників : розкриття творчих здібностей. *Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка»*. 2024. № 8 (26). С. 665–677. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-8\(26\)-664-677](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-8(26)-664-677) (дата звернення: 05.12.24).